

„A politika nem a mi feladatunk”. A Szív politikai állásfoglalásai a koalíciós időszakban*

Sz. Nagy Gábor

Tanulmányomban *A Szív* című katolikus (jezsuita) lap történetéből mutatok be néhány epizódot. Arra nem vállalkozhatom, hogy teljes spektrumában mutatom be a lapban megjelent írásokat, de bízom abban, hogy az alább bemutatandó néhány téma is jól szemlélteti azt, milyen nehézségekkel kellett szembenéznie 1945 után egy katolikus lapnak.

A dolgozatot három nagyobb részre bontottam. Először *A Szív* kiadásával, megjelenésével kapcsolatos nehézségeket mutatom be. Ezután térek át a lapban megjelenő néhány politikai témára. Bemutatom, hogy láttatta a lap az egyház és az állam viszonyát, hogyan értékelte az idővel egyre fokozódó támadásokat a katolikus egyház ellen. Úgy érzem, hogy ezekből világos képet kaphatunk, hogyan is látta egy bizonyos közeg (főként a jezsuiták) a katolikus egyház koalíciós korszakbeli szerepét. Fontos megemlíteni, hogy az itt vizsgált vélemények nem a katolikus egyház mindenkori véleményét tükrözik, hanem egyfajta narratívát mutatnak be bizonyos eseményekkel kapcsolatban.

Nehézségek *A Szív* kiadásával, megjelenésével kapcsolatban

1945 után a sajtótermékek kiadása sok nehézséggel járt.¹ Lapengedélyt ugyanis az 1945. január 20-án megkötött fegyverszüneti egyezmény értelmében csak a Szövetséges Ellenőrző Bizottság adhatott ki, a magyar fél (kezdetben a Miniszterelnökség, majd 1945 novembere után a Tájékoztatóügyi Minisztérium) felterjesztésére. További megszorítás volt, hogy politikai jellegű lapot csak a pártok indíthattak, így például magánszemélyek vagy az egyházak nem. Így annak ellenére, hogy a katolikus egyházi vezetők többször is kísérletet tettek napilap kiadására, a kormány ezt folyamatosan elutasította. Így a koalíciós időszakban végül csak két hetilap (*A Szív* és az *Új Ember*), egy folyóirat (*Vigilia*) és egy könyvmotós tájékoztató kiadvány (*Magyar Kurír*) jelenhetett meg. Mindezek közül legelőször a Jézus Szíve Szövetség kiadásában, Kollár Ferenc SJ felelős szerkesztésében és kiadásában megjelent *A Szív* című társasági értesítő kapott engedélyt. A levéltári anyag között egyelőre még nem sikerült rábukkanni a lapengedély eredeti példányára, de több közlésből és a lapengedély számából is nagyjából következtethetünk az engedély kiadásának idejére. Haas György könyvében Balogh István miniszterelnökségi államtitkár, aki ebben az időben a sajtóügyek intézője is volt, hivatkozva megemlíti, hogy a

* A tanulmány megírását a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság és az MTA BTK Médiatudományi Kutatócsoportja támogatta. Előadásként elhangzott az *A Szív 100 – Szimpózium* c. konferencián, a budapesti Párbeszéd Házában, 2015. szeptember 25-én.

¹ A korszak sajtópolitikájáról részletesen ld.: SZ. NAGY GÁBOR: A magyar sajtópolitika a koalíciós időszakban (1944–1948) – sajtótörténeti vázlat. In: *Századok*, 2014. 6. sz. 1465–1490. p. (továbbiakban: SZ.NAGY, 2014.)

lap valamikor a kormány debreceni időszakában kapta meg az engedélyt.² Szabó Ferenc SJ pedig azt írja,³ hogy a lap főszerkesztője és felelős kiadója, Kollár Ferenc SJ „erélyes” fellépése miatt kapta meg az engedélyt olyan gyorsan, hogy a lap már májusban megjelenhetett. Mindezek mellett a lap impresszumában feltüntetett engedélyszám (1408/1945. M.E.) beazonosítása is azt mutatja, hogy az engedélyt valóban még Debrecenben adták ki (a kormány április 11-én tette át a székhelyét Budapestre), nagy valószínűséggel március végén. Mindezt alátámasztja az is, hogy a lapengedély megadása és az első szám megjelenése között eltelt több mint egy hónap elegendő volt arra, hogy a megjelenését a kiadó előkészítse. A lap első számában, május 19-én részletesen is foglalkoztak annak újraindításával. A lap szerint a megjelenés engedélyezése „a demokratikus Magyarország kibontakozásának egyik szép jele”, és azt is mutatja, hogy a vallás szabadsága is megvan. Ugyanakkor azt sem gondolják, hogy a keresztény eszmének nem lesz a demokratikus Magyarországon is ellenfele, de a nácizmussal ellentétben most lehetőség nyílik arra, hogy ellenvéleményt fogalmazzanak meg anélkül, hogy az azt megfogalmazót bármiféle atrocitás érné. Ugyanakkor a lap továbbra sem kívánt pártokkal és politikával foglalkozni, hanem kizárólag hitbéli kérdésekkel. „A politika nem a mi feladatunk” – szögezte le a cikk.⁴ Ezt a tételt ugyan több esetben is megfogalmazták, de mint a tanulmányban látni fogjuk, nem sikerült maradéktalanul végrehajtaniuk. Ugyanakkor az állam és az egyház viszonyát vizsgálva, a hitbéli és a politikai kérdések között nem húzható éles határvonal.

1947 szeptemberében, amikor a békeszerződés hatályba emelkedett, a Szövetség Ellenőrző Bizottság mandátuma lejárt, így a lapengedélyezés joga a magyar kormányra szállt. Ezért a kormány egy rendeletet adott ki, amely tulajdonképpen a lapok újraengedélyezését tette szükségessé.⁵ A Szív 1948. január 3-i számában adott hírt erről a procedúráról, valamint arról, hogy a papírhiány miatt nem engedélyezték a mellékleteket, és hogy a lap hatósági ára 1 Ft, amely ugyan drágának tűnik, de a többi laphoz képest még így is olcsó, köszönhetően a magas példányszámnak.⁶

A lapengedélyezés mellett a lapengedély ideiglenes visszavonása (közkeletű nevén a lapbetiltás) mint sajtórendészeti eljárás is megnehezítette a lapkiadók életét. Ez ugyanis lehetőséget teremtett arra, hogy a bel- vagy külpolitikai érdekeket megsértő lapok ellen rendészeti eljárás keretében lépjen fel a kormány. Kezdetben ez a Miniszterelnökség hatáskörébe tartozott, a belügyminiszter csak felterjesztéssel élhetett, de 1946 tavaszától ez egyre inkább átkerült a Belügyminisztérium hatáskörébe. A köztársaság büntetőjogi védelméről szóló 1946. évi VII. törvény már jogszabályi háttérrel is biztosított a lapok elleni eljáráshoz. Ennek eredményeképpen a belügyminiszter egyre több esetben élt ezzel a lehetőséggel. A betiltás a lapeladások utáni bevétel elmaradása mellett azzal a hátránnyal is járt, hogy a

² HAAS GYÖRGY: Balogh páter. A huszadik század Fráter Györgye. Szeged, 2010. 23. p.

³ SZABÓ FERENC SJ: A százéves magyar jezsuita rendtartomány folyóiratairól. In: A Szív. Online: <http://www.asziv.hu> / Történet – 2015. július 17.

⁴ Az Egyház a viharban. In: A Szív, 1945. május 19. 2. p.

⁵ SZ. NAGY, 2014. 1488. p.

⁶ Olvasóinkhoz! In: A Szív, 1948. január 3. 1. p.

sajtótermék a betiltás alatt nem részesülhetett a papírkiutalásban. Ez pedig sokkal nagyobb problémát jelentett, mint a bevétel elmaradása.

A *Szövet* a koalíciós időszakban négy alkalommal sújtották rövidebb-hosszabb idejű betiltással. A legérdekesebb mind közül a lap harmadik betiltása volt. Nem is az indokok, hanem amiatt, ahogy a belügyminisztérium az ügyet kezelte. A lap megjelenését 1946. október 26-án tiltotta meg Rajk László belügyminiszter harminc napra, mert a „lap 1946. október 26-án megjelent XXXII. évfolyam 8. száma az ország belső rendjét és külpolitikai érdekeit sértő közleményt tartalmazott”.⁷ Azonban a kiadó szeretett volna ennél többet is megtudni a betiltás okáról, ezért első lépésben a Tájékoztatásügyi Minisztériumhoz fordultak felvilágosításért. Ott azt a választ kapták, hogy a belügyminiszter őket is csak ennyiről tájékoztatta, de hozzátették, hogy a betiltás okaként megnevezett számban sem ők, sem a szovjet hatóságok nem találtak semmi kivetnivalót. Ezután a lap a Belügyminisztériumhoz fordult, de a sajtórendészeti osztály nem kívánta indokolni a betiltások okát csak annyit közöltek, „hogy bizonyára találunk benne okot, amely miatt a Belügyminiszter Úr [Rajk László] a lapot betiltotta”, de annyit elárultak, „hogy két külpolitikailag sértő cikk van benne”. Ezek után, november 4-én Kollár Ferenc Nagy Ferenc miniszterelnökhöz fordult, és kérte az ügy kivizsgálását, valamint ismertette azt a két hírt is, amely valószínűleg a betiltást okozta. A Miniszterelnökség természetesen pontosan tudta a betiltás okát, és november 26-án átiratot intézett Gyöngyösi János külügyminiszterhez, hogy a két külügyi természetű hír valóban olyat állított, amely a lap betiltását vonná maga után.⁸ Mivel választ nem kaptak, ezért a kérést 1947. február 4-én⁹ és április elején is megismételték. Április 19-én a Külügyminisztérium azt válaszolta, hogy már ők is két ízben kértek tájékoztatást az ügyben Rajk Lászlótól, de eddig nem kaptak választ. Azonban amint ezt megkapják, ők is állást foglalnak ez ügyben.¹⁰ Az ügy a levéltári források szerint a betiltás foganatosítása után fél évvel véget ért, mégpedig úgy, hogy a belügyminiszter válasza sem méltatta se a minisztertársát, se a miniszterelnököt. A lap kiadóját pedig a sajtórendészeti osztály csak egy igen cinikus válasza méltatta.

A lapkiadók nagy részének szinte állandósult problémát jelentett a papírkiutalás megszerzése. Mivel 1945 után a papírkészlet csak korlátozottan állt rendelkezésre, a kormány saját hatáskörébe utalta a papírkiutalást. Minden lap csak a kiutalásban meghatározott mennyiséget kaphatta meg, és ebből kellett kigazdálkodnia a szükséges mennyiséget. Időnként ugyan lehetőség volt pótkiutalásra, sőt 1947 után már korlátozott mennyiségben importpapír is a rendelkezésre állt. A papírkiutalásnál a döntéshozók elsősorban a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front négy pártjának a központi lapjait részesítették előnyben, tehát a részükre mindig biztosították a megjelenéshez szükséges mennyiséget. Ezek után következtek a többi párt, valamint a koalíciós partnerek vidéki napilapjai, aztán a politikai hetilapok és végül jött a többi sajtótermék. Így időnként előfordult, hogy némelyik

⁷ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (továbbiakban: MNL. OL.) XIX-A-1-j. (= Miniszterelnökség. Általános iratok.) V-1216/1946.

⁸ MNL. OL. XIX-A-1-j-V-12931/1946.

⁹ MNL. OL. XIX-A-1-j-V-1603/1947.

¹⁰ MNL. OL. XIX-J-1-j-4/fd-132/res/pol/1947.

lap a papírhány miatt kénytelen volt szüneteltetni a megjelenését, ahogy ez megtörtént az *Új Ember* esetében is 1945 decemberében.¹¹ A lapok papírellátása az egész koalíciós időszak alatt az egyik legneuralgikusabb pontja volt a sajtópolitikának. A valóban létező papírinség mellett a papírkiutalást az ezt irányító Magyar Kommunista Párt (majd a Magyar Dolgozók Pártja) tagjai politikai fegyverként is használták.

A kiadó 1945 novemberétől szinte folyamatosan tájékoztatta a lap olvasóit a papírellátási nehézségekről. A kevés papír miatt a lapot a kiadó képtelen volt annyi példányszámban kinyomtatni, mint amennyire a katolikus olvasóközönség igényt tartott volna. A fővárosban ugyan még úgyahogy sikerült a megfelelő példányszámot biztosítani, de a vidéki olvasókhhoz a lap már csak nagyon alacsony példányszámban jutott el.¹² Ugyan 1946 nyarán egy rövid időre úgy nézett ki, hogy a kormánynak sikerült úrrá lennie az állandósult papírhányon, de 1947 elejére újra nehézségbe ütközött a szükséges papírmennyiség beszerzése. Ennek eredménye az lett, hogy a lap ismét csak korlátozott példányszámban jelenhetett meg.¹³ A helyzet tavasszal sem lett jobb. A lap ismét kénytelen volt korlátozott terjedelemben és példányszámban megjelenni. A kiadó nem értett egyet a példányszámok központi szabályozásával, mert úgy látták, hogy ez a katolikus sajtót lehetetleníti el. Ezért arra kérték a papírkérdésben illetékeseket, hogy annyi papírt biztosítsanak, amennyi a ténylegesen eladható példányszámhoz szükséges.¹⁴ Persze a kiadó a hátrányból is igyekezett előnyt kovácsolni. Az eddigi három hasáb helyett négy hasábos oldalankénti tördeléssel plusz egy oldal terjedelmet nyertek.¹⁵ 1948 májusától azonban a kiadónak azzal kellett szembesülnie, hogy hiába a havi papírkiutalás, a papírgyárak azt nem szállították le. Több alkalommal is előfordult, hogy nem volt papír a nyomtatáshoz, és csak plusz papírkiutalással tudták a lapot megjelentetni, de a következő számhoz már nem állt rendelkezésre papír.¹⁶ Ugyanakkor a kiadónak azzal is szembesülnie kellett, hogy a papírhány mellett is új lapok jelennek meg, és hogy rengeteg korlátlan példányszámú lap van. Ez az eljárás szerintük igazságtalan a hat és félmillió katolikussal szemben, és ezért megbecsülést kérnek a kormánytól.¹⁷

Mindezen nehézségek ellenére a lap folyamatosan megjelent és tájékoztatta az olvasóit nemcsak a hitéleti, hanem a politikai kérdésekről is. Noha megdönthetetlen bizonyíték nincs rá, könnyen előfordulhat, hogy az egyre bizonytalanabbá váló papírkiutalásban komoly szerepet játszottak a tanulmány további részében bemutatásra kerülő írások is.

¹¹ SZ. NAGY GÁBOR: Az *Új Ember* megszüntetésére tett lépések 1945 végén. In: Médiatörténeti tanulmányok 2014. Szerk.: Klestenitz Tibor – Sz. Nagy Gábor. Bp., 2015. (Médiatudományi Könyvek) 261–274. p.

¹² Hírek. In: *A Szív*, 1945. november 17. 3. p.

¹³ Üzen a kiadóhivatal. In: *A Szív*, 1947. január 11.

¹⁴ Sajnálattal kell jeleznünk... In: *A Szív*, 1947. május 3. 3. p.

¹⁵ [Új hasábbeosztással...] In: *A Szív*, 1947. május 10. 2. p.

¹⁶ Olvasóinkhoz! In: *A Szív*, 1948. május 22. 3. p.

¹⁷ Olvasóinkhoz! In: *A Szív*, 1948. május 29. 3. p.

Az Egyház és az állam viszonya

A katolikus egyház 1945 után nagyon nehéz helyzetbe került. A háború előtti helyzete alapjaiban ingott meg. Az újonnan felállított Ideiglenes Nemzeti Kormány és a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjai ugyan látszólag nem korlátozták a katolikus egyház tevékenységét, de egyre inkább előtérbe került az állam és az egyház szétválasztásának szükségessége. Az 1945 márciusában elfogadott földreform során az egyházi birtokok mintegy 90%-a került felosztásra.¹⁸ Ahogy Beke Margit fogalmazott: „A földek államosításával az egyházat megélhetési alapjától fosztották meg.”¹⁹ Ezzel kapcsolatban az 1945. szeptember 15-i számban a földosztás körüli polémiákat járta körül a lap a Gazda és a Kertész között zajló elképzelt beszélgetés során. Az „azé a föld, aki megműveli” jelszó alapján a magántulajdon („az összes pártok kimondották, hogy a magántulajdon alapján állunk”), a kapitalista és a katolikus ember közötti különbségeket vizsgálja meg a beszélgetés írója. Kertész szerint az általa megművelt föld az övé, mert ő dolgozott rajta, és március 31-e előtt megműveletlen volt, mert a Gazda a fővárosban volt akkor még. Ezt cáfolja a Gazda tételesen, és végül arra jutnak, hogy a Gazdáé a föld, és a Kertész csak műveli, akit ezért „becsületesen” megfizetett a Gazda.²⁰

A lap a választásokkal kapcsolatban is több esetben teret adott a véleményének. Az 1945. novemberi választások kapcsán a lap állásfoglalása egybecsengett az egyházi vezetők véleményével. A lap arra hívta fel a választók figyelmét, hogy éljenek alkotmányos jogukkal és vegyenek részt a választásokon. Konkrétan nem ajánlottak egyetlen pártot sem a választók figyelmébe, de óvtak azoktól a pártoktól, amelyek vallás- és egyházellenesek („Súlyos bűn a keresztény világnézettel ellentétes pártra szavazni.”). A lap szerint a jó jelölt az, aki a közjó és a vallás törvényeit helyezi előtérbe, a rossz pedig az, aki ezeket az elveket nem tudja betartani. A választás során a szavazónak arra a listára kell szavaznia, amely „a legjobb, illetőleg a legkevésbé rossz”. Ha nincs ilyen lista, akkor arra, ahol a legtöbb olyan képviselő van, „aki nem áldozza fel az államélet lényeges tényezőit”. Azonban figyelni kell arra is, hogy a választás még a katolikusok többségét is megoszthatja, ezért figyelni kell arra, hogy ne legyen „pártszellem a vallás javának és a közjó alapvető követelményeinek föléje kerüljön”. A megosztottság ugyanis könnyen az Egyház üldözéséhez vezethet, amely az országot is veszélyezteti. Ezért arra kell törekedni, hogy olyanra adják a voksukat, aki a katolikusok nagy részét maga mellé tudja állítani, és képes túllépni a pártok versengésén. Pártba lépés esetén is szem előtt kell tartania, hogy továbbra is mindenek fölé helyezze a keresztényi szellemet, és ne kerüljön mindez háttérbe a politikai és pártharcok idején. A szavazás kötelessége minden katolikusnak, de csak olyan pártra adhatja szavazatát, amely se az Egyháznak, se az államnak nem okoz visszafordíthatatlan kárt. Egyszóval egy „kevésbé méltó pártra csak akkor szavazhatunk, ha ezzel egy még rossz-

¹⁸ SZABÓ CSABA: A katolikus egyház Magyarországon, 1945–1953. In: Egyháziügyi hangulat-jelentések, 1951, 1953. Szerk., bev. tan. írta és mutatókat összeáll.: Szabó Csaba. Bp., 2000. (Párhuzamos archívum) (továbbiakban: SZABÓ, 2000.) 21. p.

¹⁹ BEKE MARGIT: Magyarország rövid egyháztörténete 1945–2005 között. I. rész. In: *Magyar Sion*, 2007. 1. sz. 48. p.

²⁰ Tánc a magántulajdon körül. In: *A Szív*, 1945. szeptember 15. 2. p.

szabb párt győzelmét tudjuk megakadályozni”, tehát van lehetőség mérlegelésre, de azt szem előtt kell tartani, hogy a „kizárólag a haza és a kereszténység javát [kell] tekinteni és felül [kell] emelkedni az egyén és pillanatnyi érdekeken”.²¹ A választások után a lap úgy értékelt, hogy a szavazást megelőző propagandát nem mindig, de a választást a szabadság jellemezte. Azt is megjegyezték, hogy az emberi gondolkodás alakítása hosszú folyamat, de meg kell becsülni a más véleményét is, és ez most adott volt. Ez pedig az „igazi keresztény demokráciának” a jele.²²

Az 1947. évi választásokkal külön nem foglalkoztak, csak a Magyar Püspöki Kar hivatalos állásfoglalását tették közzé, amely lényegesen nem különbözött az 1945. évi választások előtt megfogalmazott elvektől. Egyedül arra kértek minden, szavazati joguktól megfosztott állampolgárt, hogy „ne sajnálja a fáradságot, fellebbezéssel szerezze vissza” azt.²³ Azonban a választások után már nem jelentkezett a lap semmiféle értékeléssel, csak a reményüknek adtak hangot, hogy a választási programokban rögzített programpont (a haza és a vallás megbecsülése) nem csak a választók megnyerése miatt szerepelt, hanem valóban meg is kívánják azt valósítani.²⁴

Az 1949. évi választások előtt és után a lap már semmiféle állásfoglalást nem nyilvánított ki, még átvettet sem.

Az egyház és az állam szétválasztása is sok esetben állásfoglalásra készítette a lapot. Véleményük szerint az egyház és az állam fogalmilag valóban elkülönül egymástól, de jogi és a valóság értelmében ez általában burkoltan az egyházüldözést jelenti a modern kori történelemben. Az állam és az egyház nehezen választható el egymástól, és nem a teljes elkülönülésre, hanem az együttműködésre kell törekedni. Mert az egyház és a vallás szabadsága a nemzet szabadságát eredményezi.²⁵ Ugyanakkor azt is kihangsúlyozták, hogy a kiegyezést az államnak és a pártoknak kell kezdeményezniük, hiszen az egyház mint az Isten földi képviselője nem egyezkedik.²⁶ Az államnak és a pártoknak fel kell ismerniük azt, hogy az egyház az állam elválaszthatatlan része, ugyanis nem egymás ellen lépnek fel, hanem kiegészítik egymást. Ugyanis, érvelt a lap, az állam a társadalmat „összefogó keret”, amely szervezőként lép fel és jogszabályok valamint szervezetek segítségével biztosítja az emberek szükségleteit, míg az egyház az állam segítő intézménye, amely erkölcsi segítséget, támaszt ad. Ha ez a kölcsönösség nem valósul meg, akkor az állam „öntudat nélküli gépalkatrészekké változtatja át tagjait”.²⁷ A lap szerint fontos azt is látni, hogy Jézus egyik állandóan idézett mondatát („Adjátok meg a császárnak mi a császáré, és az Istennek, ami az Istené!”) az egyház ellen agitáló pártok és ideológusok kiforgatják azzal, hogy a szövegkörnyezetből kiemelve idézik. Így ugyanis Jézus szavaival „dogmatizálná[k] az Egyház és az állam teljes szétválasztá-

²¹ Fényszóró. In: *A Szív*, 1945. október 5. 2. p.; Fényszóró. In: *A Szív*, 1945. október 13. 2. p.; A választók kötelességei. In: *A Szív*, 1945. november 3. 2. p.

²² Hitünk, erőnk, harcunk. In: *A Szív*, 1945. november 17. 2. p.

²³ Hivatalos nyilatkozat: Szavazni kell! In: *A Szív*, 1947. augusztus 16. 3. p.; Szavazni kell! In: *A Szív*, 1947. augusztus 23. 1. p.

²⁴ Plakátok vallomása. In: *A Szív*, 1947. szeptember 20. 4. p.

²⁵ Fényszóró. In: *A Szív*, 1945. november 24. 3. p.

²⁶ Ellenzéki Egyház?... In: *A Szív*, 1946. január 19. 2. p.

²⁷ Egyház és állam. In: *A Szív*, 1947. augusztus 9. 3. p.

sának az eretnekségét”, hiszen az emberi hatalom mellett a vallás csak magánügyként maradhatna meg, amely azonban ellentétes az evangéliummal.²⁸ 1948-ban azonban már konkrét célként merült fel politikai berkekben az állam és az egyház szétválasztása. A baloldalon egyre többször jelentkezett igényként, hogy az egyház maradjon meg a tízparancsolat és az erélyek hirdetésénél, és a gazdaság, politika és a kultúra kérdését bízva az államra. Azzal egyetértenek, hogy valóban nem az egyház feladata ezeknek a kérdéseknek a megoldása, de erkölcsi törvénybe ütköző esetekben kötelessége felszólalnia. Az elválasztást sürgetők figyelmébe ajánlja azt is, hogy az örök üdvösség csak földi érdemekkel szerezhető, és nem elválasztás, hanem megegyezés szükséges.²⁹ Ugyanakkor ez a megegyezés, megbékélés nem lehet egyoldalú, mert az „örök elvek és elidegeníthetetlen jogok” megmaradása a feltétel az egyház részéről. Ilyen az egyházi iskolák megmaradása, a sajtó és az ígéhirdetés joga. Ezek nélkül „meghasonulás következne be”.³⁰ Látható tehát, hogy a lap nem volt ellene a kiegyezésnek és a békés egymás mellett élésnek, de nem kívántak a háttérbe vonulni, és kizárólag hitbéli kérdésekkel foglalkozni.

Azonban ezt a megbékélési folyamatot jelentősen megnehezítették a Mindszenty József elleni baloldali támadások, a fakultatív hitoktatás bevezetése és az egyházi iskolák államosítása.

Támadások a katolikus egyház ellen

A katolikus egyházi elleni támadások már az új politikai struktúra kialakításának az első percében elkezdődtek. Ezek azonban még nem egységes fellépések voltak, hanem egymástól elszeparált támadások. Egy meg nem nevezett polgári iskola diákjai nyilatkozatot adtak közre, amelyben tiltakoztak az ellen, hogy „az egyik tanár Isten ellen nyilatkozott gúnyosan az órán, s hozzá csatlakozott néhány ifjú is”. A tanulók a nyilatkozatukban kifejtették, hogy hisznek Istenben, hiszik és hirdetik azt is, hogy „a független, szabad, demokratikus új Magyarországot csak az élő Isten hitében felnövekedett öntudatos, tisztalelkű, jellemes, bátor és fegyelmezett ifjúság tudja felépíteni”, és ezért a hitért az életüket is adnák.³¹ 1945 októberében pedig Czapik Gyula egri érsek nyilatkozatát közölték azzal kapcsolatban, hogy több településen a „közigazgatási szervek az Ellenőrző Bizottságra hivatkozva” akarják vallásos egyesületek működését megtiltani. Máshol a vezetők neveit kérték meg, vagy pedig egyes politikai pártok próbálták elérni ezen egyesületek munkájának felfüggesztését. Czapik felhívta a figyelmet arra, hogy ilyen kormányzati szándék nincs, és csak „félreértésből eredő helyi intézkedésről van szó”.³² A november 3-i számban pedig vezércikkben foglalkoztak azokkal, „akik a közélet porondjáról szinte dühösen néznek ránk katolikusokra: Miért nem tapsolunk nekik, miért nem rajongunk értük? Miért húzódnak tőlük? Miért nem szavazunk szándékuk szerint? Talán reakciósook, népellenesek vagyunk, a demokráciának esküdt

²⁸ Az állam és az egyház kapcsolata. Evangélium magyarázat. In: *A Szív*, 1947. október 25. 2. p.

²⁹ Mit szólunk hozzá? In: *A Szív*, 1948. március 13. 7. p.

³⁰ Mit szólunk hozzá? In: *A Szív*, 1948. május 1. 5. p.

³¹ Tanít az ifjúság. In: *A Szív*, 1945. július 21. 1. p.

³² [Az egri érsek...] In: *A Szív*, 1945. október 20. 2. p.

ellenségei?” A szerző szerint elég lenne annyit válaszolni erre a vádra, hogy „Ne tanítsa senki az Egyházat, az igazi demokrácia édesanyját, a nép szeretetere”, de mégis úgy érezte, hogy ez talán kevés lesz. Mindenesre leszögezte, hogy az elégedetlenség nem azonos a múlt visszasírásával. A katolikusok nagy része nem sokkalja, hanem éppen hogy kevésnek érzi a reformokat. Több megújulást kívánnak, de ugyanakkor a közjót elébe helyezik a pártérdekeknek. A visszahúzódnásuk oka, hogy úgy érzik, a harsány szavak, politikai jelmondatok mögött hazugság van. Mindezek mellett az erkölcstelenség, az istentelenség, a korrupció, a gyűlölet, a folyamatos harc szinte ellepi a mindennapokat és a közéletet is. A szerző úgy érzi, hogy az országot a jelenlegi helyzetből csak a keresztény szellemiség képes kiemelni. Ezért „csupán kis szerénységet kérünk a másik oldalon. Máskülönben a keresztény lelkiismeretet nem tudjuk soká fékezni és nem tudjuk megóvni a pogány gyűlölet szellemétől”.³³ Decemberben pedig Czapik Gyula egri püspök kérésére a Heves megyei főkapitány utasította a pártok és a rendőrség helyi vezetőit, hogy az egyházi egyesületek életébe ne szóljanak bele, mert a hatályos törvények szerint azok működése legitim.³⁴

1946 januárjában ezek a támadások egyre inkább Mindszenty József személyére összpontosultak. A választási körlevél óta a baloldali pártok amúgy is hevesen támadták Mindszentyt, de az 1945. évi szilveszteri rádióbeszéd után ez a támadás egyre dühödtebbé vált.³⁵

Az 1946. január 19-i számban leközölték a hercegprímás szilveszteri rádióbeszédét,³⁶ majd ugyanebben a számban az utóbbi időben megszaporodott Mindszentyt érő „türelmét veszített támadásokra” reagált a lap. A lap szerint nincs szükség Mindszentyt megvédeni, mert „az idő és a közvélemény teljesen igazolja minden lépését”. Egyes vélemények szerint minél több támadás kellene Mindszenty ellen, mert annál inkább ráirányítja a figyelmet, és így annál többen találkoznak a gondolataival. Egy munkás, aki magát nem templomba járó emberként jellemezte, azt mondta, hogy a támadások megindulása óta a „Hercegprímás a legnépszerűbb ember Magyarországon!” Mindezt alátámasztja, hogy az ifjúság is határozottan kiállt Mindszenty mellett a tüntetések során, sőt nem egy nagyvállalat munkásküldöttjei kértek engedélyt az egyházi hatóságoktól, hogy a hercegprímás körlevelét „sokszorosíthassák és terjeszthessék”. A lap szerint, aki értően és preconcepció nélkül olvassa Mindszenty sorait, az be fogja látni, hogy „kristályos őszinteséggel beszél jelen helyzetünkről és teendőinkről”. A lap szerint azonban ennél mélyebbre kell ásni a támadások okait illetően. Az egyház ellenfelei az állandó ellenzékiiséget kérik számon rajtuk. Azt kérdik, hogy az egyház miért nem hajlandó a kiegyezésre és a megegyezésre az állammal, a pártokkal? Azért, írja a szerző, mert „Sohasem fog egyezkedni az Egyház!” Mert nem neki kell keresni az egységet, hanem „mások keresék [...] vele”, hiszen az egyház mint az Isten földi képviselője nem egyez-

³³ Bizalmatlanságunk okai. In: *A Szív*, 1945. november 3. 1. p.

³⁴ Hírek. In: *A Szív*, 1945. december 22. 4. p.

³⁵ Erről az időszakról I. Sz. NAGY GÁBOR: A Mindszenty József elleni sajtótámadások, 1945–1946. In: *A médiatörténet és az egyháztörténet metszéspontjai. Tanulmányok.* Szerk.: Klestenitz Tibor. Bp., 2015. (Médiatudományi könyvek) 129–143. p., 132–137. p.

³⁶ „Magyar ember! Küzdj és bízva bízzál!” A Hercegprímás szilveszteri rádióbeszéde. In: *A Szív*, 1946. január 19. 1. p.

kedik. Ugyanis az Egyház nem lehet cinkosa az istentelen világnak. Az egyház lelkiismerete nem engedi ezt, és ezért látnak a „hitványok és a gyávák [...] ellenzékét és ellenséget” az egyházban. De nem látják, hogy az egyház ellenzékiisége nem azonos a pártok ellenzékiiségével. Nem ártani, hanem segíteni akaró, a tökéletességre törekvő ellenzék. A szerző úgy látja, hogy „a magyar demokrácia lázas gyermekbetegségeit szenvedti”, amit meg is ért a szerző. Azt azonban nem érti, hogy miért akarják a beteg mellől elzavarni az orvost, az egyházat? „Ha így megy tovább, félok, hogy vagy elpusztul, vagy valóságos zsarnok lesz belőle” – írja a szerző. Arra is felhívja végezetül a figyelmet, hogy talán érdemes lenne megfontolni az ellenzéki bírálatot is, és nem mindenkitől „hízogató hódolatot” várni.³⁷

A január 26-i számban Mindszenty szilveszteri beszéde után elhangzott vádakra reagálnak röviden. Több helyről is bíralták a hercegprímást, hogy miért nem ítélte el az elmúlt rendszert is ilyen „bíráló hangon?” Az ezt kérdezők figyelmébe ajánlottak két tény: 1944-ben a „legkeményebb bírálatot juttatta el személyesen az előző rendszer fejéhez”, míg 1944 végén erre azért nem volt lehetősége, mert a kőhidai fogházban ült a nyilasok jóvoltából.³⁸ A február 9-i szám vezércikkében ismét előkerült a Mindszenty elleni sajtótámadások lélektana. A szerző szerint valóban van reakció Magyarországon, de nem ott, ahol azt egyesek látni vélik. Mert az nem reakció, amely „undorral és lázadózva fordul el a demokráciának ama képviselőitől, akik panamákkal, erőszakkal mocskolják be a demokrácia tiszta köntösét”. A Mindszentyt támadó sajtó is tökéletesen mutatja be a félrevezetés módszertanát. Először azt vetették Mindszenty szemére, hogy bírálta a földreformot. Ez valóban így volt, de egyes kormánypárti körök is megtették ezt. Ezek után már azzal vádolták, hogy ellenzi is azt, míg végül odáig jutottak, hogy Mindszenty egyenesen „a reakció vezére, a nagytőke védője”. Ezek után igyekeztek Mindszentyt elszigetelni és szembeállítani nem csak a katolikusokkal, hanem más püspökökkel is, holott régóta nem volt olyan jó a viszony a többi keresztény egyházzal, mint Mindszenty alatt. Azonban itt sem álltak meg, és most már a „gyilkosok védője” és a „külpolitikai érdekek veszélyeztetője” címkét is ráaggatták. Ha így megy tovább, ironizál a szerző, a végén „azt fogjuk olvasni, hogy a »véreskezű prímás«, a »nemzet sírásója«, a »demokrácia hóhéra«” a hercegprímás. De ezzel sem jutnak célhoz, hiszen az egyház már rengeteg ilyen támadást túlélte, és nem lett semmivé. Ahogy Mindszenty is túlélte már, hogy hite miatt bebörtönöztek.³⁹

A február 23-i szám első oldalán szintén a Mindszenty elleni támadásokkal foglalkoztak. Egy olvasó felvetette, hogy nem kell a hercegprímást védeni, hiszen nem szorul rá, és a folyamatos védekezés miatt az ellenfelei és a nép is azt hiheti, hogy tényleg valami baj van, és ezért szorul védelemre. Az olvasó szerint meg kell bízni „a magyar nép józanságában!” A lap megvizsgálta a kérdést, és valóban úgy látta, hogy az ország többsége „mély áhítattal veszi körül főpapi személyét és mindent, ami felmagasztalja, boldog készséggel elhisz”. De nem hiszi, hogy Mindszenty a nép ellensége, ahogy azt sem, hogy a földreform ellen dolgozik. Mindszenty véleménye

³⁷ Ellenzéki Egyház?... In: *A Szív*, 1946. január 19. 2. p.

³⁸ Hitünk, erőnk, harcunk. In: *A Szív*, 1946. január 26. 2. p.

³⁹ Fél-igazságoktól ments meg, Uram minket! In: *A Szív*, 1946. február 9. 1. p.

változatlan, mint volt a nyilas uralom alatt, és azok, akik emiatt támadják, azok „egy követ fújnak ellenfeleikkel, a nyilasokkal, mert ugyanaz az elv fáj mindkettőjüknek”. Ezek után a február 10-i, Örökimádság-templomban elmondott mise utáni történésekkel foglalkozik. A politikai lapok egy része „nyilas tüntetés[ként]” írt az eseményről. A lap is megkérdezte a szemtanúkat, de senki nem emlékezett arra, hogy Imrédyt vagy Szálasit éltették volna. Ha történt is ilyen, az csak provokáció lehetett. A demokratikus sajtó így valótlannal állította, amit állított, pedig „elsődleges kötelessége a közvélemény helyes tájékoztatása”. Sokszor vádolják Mindszentyt azzal, hogy „hordóvá alakítja a templom szószékét”. A lap ezzel nem is száll vitába, de azt javasolja, hogy vizsgálják meg, hogy Mindszentynek igaza van-e vagy sem. Ha nincs, cáfolják meg azokat, amiről beszél: hogy nem szükséges a Tízparancsolat az újjáépítésben, és „nincs miért és kiért imádkoznunk”. A lap szerint a magyar nép józanságában meg lehet bízni, hiszen a nyilas uralom megtanította arra a népet, hogy a lehangosabban és legvadabbul elmondott vádak nem bizonyítanak semmit.⁴⁰

A lap március 2-i száma egy kétoldalas írásban foglalkozott az utóbbi időben egyre szaporodó egyház- és Mindszenty-ellenes támadásokkal. A lap szerint a nyilas uralom propagandáját idéző támadásokat intéznek egyes lapok a hercegprímás és a katolicizmus ellen. A lap nem hiszi, hogy a tüntetések a reakció ellen zajlottak volna, hiszen tízezer ember tanúskodik amellet, hogy február 10-én nem voltak Imrédyt és Szálasit éltető bekiabálások. Egyes pártok mindenféle bizonyítékok nélkül vádolják a hercegprímást és hergelik ellene a tömeget. Elég csak Mindszentynek Rieshez írott levelére, és az arra reagáló baloldali sajtóra gondolni. A tüntetések egy kérdést vetnek fel: „hogyan válaszol majd a tüntetésre a magyar katolicizmus?” Többek szerint a Mindszenty elleni támadás csak a nagyobb problémákról próbálja elterelni a közvélemény figyelmét, hiszen vannak olyan pártok, amelyek folyamatosan támadnak valakit. Hiszen nem Mindszenty az oka a kenyér és a krumpli árának emelkedése miatt. Azonban a „katolikusok jelentékeny része a kultúrharc kezdetét véli felismerni ebben a tüntetésben”. Ezt erősíti az, hogy a Mindszenty-beszédet nyilas beszédnek nevezték, de abból egy mondatot nem idéztek. A katolikusok békés tüntetésére a saját sajtó iránt pedig dühödött Mindszenty-ellenes tüntetéssel válaszoltak. Mindszentynek a földreformot bíráló mondatait pedig úgy interpretálták, mintha ő vissza akarná adni a földet a volt tulajdonosoknak, holott Mindszenty csak a pártszempontok előtérbe tolását helytelenítette. Továbbá a kultúrharc mellett szól az a tény is, hogy az egyik napilap a katolikus egyház befolyásának a visszaszorítását vetette fel az oktatásban, válaszul Mindszenty kijelentéseire. A *Szív* szerint ha ez büntetés, akkor nyilas-módszer, ha azonban pártprogram, akkor Mindszentytől „függetlenül meg fog történni a katolikus iskolák elvétele és a hitoktatás megszüntetése”. Az is a harc része, hogy több munkahelyen aláírást kértek a dolgozóktól, hogy elhagyták a katolikus egyházat. A módszer a lap szerint megdöbbenően hasonlatos a németországi nemzetiszocialista kultúrharchoz. A jövőtől a lap nem sok jót vár. Fel kell készülni a z egyházi iskolák államosítására és a katolikus sajtó elhallgattatására. Sokan fogják elhagyni az egyházat. De a

⁴⁰ Néhány szó a Hercegprímásról. In: *A Szív*, 1946. február 23. 1. p.

támadások segíthetnek a katolikusok egymás mellé állásában és a célért való összefogásban is.⁴¹

A május 4-i számban pedig arra a vádakra reagáltak, amely Mindszentyt svábként aposztrofálta. A lap hosszan bizonyítja a hercegprímás magyar származását: színtiszta magyar vidéken született, ahol csak magyarul beszéltek, ahogy „a mai újságírók ottani fajtestvérei”. Családjában nagyrészt magyar nevek fordulnak elő, „az egy idegen nevű is több mint 200 éve magyar nemes”. Mindszenty, a lap tudomása szerint, büszke származására, ennek ellenére „tisztelettel tud meghajolni azok előtt a mai fajvédő magyarok előtt, akik nálánál és családjánál múltjuk, vérük és jellemük szerint valóban magyarabbak”.⁴²

1946 májusától kezdve a lap egyre kevesebbet foglalkozott a Mindszenty elleni támadásokkal, és figyelmét a hitoktatás az egyházi iskolák elleni egyre fokozódó támadásokra összpontosította, bár ahogy láthattuk, ezek egy része már a Mindszenty-ellenes baloldali hadjárat részét is képezték. A május 4-i szám első két oldalán a katolikus egyház elleni támadásokkal foglalkoztak. „[B]izonyos körök” egyre gyakrabban vádolják az egyházat reakcióssággal. Az egyik oka ennek, hogy ezek a körök rossz szemmel nézik, hogy az oktatás nagy része a katolikusok kezében van. Egyre több jel utalt arra a lap szerint, hogy az egyházi oktatás ellen hamarosan támadás indulhat. Ezért is szükséges az Actio Catholica által sürgetett Szülők Szövetségének a megszervezése, amely aláírásokat gyűjt annak érdekében, hogy a szülők katolikus iskolába akarják íratni és járatni gyermekeiket. Aki ezzel szembeszáll, az a „népakarat súlyos és diktatórikus arculcsapójának tűnjék”.⁴³ Ennek bizonyítására a lap több számon keresztül közölt más lapokból szemlézett írásokat a katolikus iskolákkal kapcsolatban. Többnyire baloldali lapok támadásait mutatták be.⁴⁴ De fel is hívták a hívek figyelmét, hogy ahol katolikusok elleni támadásról tudnak, azt azonnal jelentésük a helyi illetékeseknek.⁴⁵ Egy augusztusi riportban az iskolák vezetői tagadták azokat a vádakat, hogy az iskolákban a demokrácia ellen beszélnek, és hogy csak a régi vezető osztály gyermekeit oktatják. Elmondták, hogy sok szülő akarja katolikus iskolába járatni a gyerekeit, és nem csak a volt úri közép- és felsőosztályokból, hanem akik számára fontos a katolikus nevelés.⁴⁶ Mindezt azzal is próbálja a lap bizonyítani, hogy nem csak a fővárosban, hanem vidéken is nőtt a katolikus iskolákba járók száma. A baloldali támadások pedig abbamaradtak az államosítással kapcsolatban.⁴⁷

Az egyházi iskolák államosítása tehát 1946 őszén lekerült a napirendről, azonban 1947. március elején a fakultatív hitoktatás bevezetése előtérbe került.⁴⁸ Ekkor a lap úgy vélekedett, hogy a hitoktatás ugyanolyan fon-

⁴¹ Mi történt?... In: *A Szív*, 1946. március 2. 1–2. p.

⁴² Sváb-e a hercegprímás? In: *A Szív*, 1946. május 4. 2. p.

⁴³ Katolikusok, vigyázat! In: *A Szív*, 1946. május 4. 1–2. p.

⁴⁴ Mi van a katolikus iskolákkal? In: *A Szív*, 1946. június 1. 8. p.

⁴⁵ Minden katolikus testvérünk figyelmébe! In: *A Szív*, 1946. június 8. 2. p.

⁴⁶ A budapesti katolikus iskolák ügye. In: *A Szív*, 1946. augusztus 31. 3. p.

⁴⁷ Katolikus gimnáziumok és az általános iskola. In: *A Szív*, 1946. október 19. 3. p.

⁴⁸ Erről ld.: BALOGH MARGIT: Fakultatív hitoktatás és a konkordátum-fiasco. Hitoktatási küzdelem és körülményei, 1946–1947. In: *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, 2012. 3–4. sz. 109–119. p.; SZABÓ, 2000. 27–29. p.

tos, mint a matematika, és a mindennapi élet tudása, hiszen az örök isteni igazságok is az élet részei, amelyek fontosak egy társadalom számára (például a Tízparancsolat törvényei). A szülők pártállástól függetlenül követelik a hitoktatást, és így a demokrácia, mint a népakarat kifejezője ellen való, hogy a hitoktatást megszüntessék. Kinek lehet ez mégis az érdeke? – teszi fel a kérdést a lap. A lap szerint a hitoktatás kötelezőségének a megszűnése oda vezet, hogy sok szülő számára kötelező lesz a gyereket nem engedni hitoktatásra. A demokráciában a szülő felelőssége sokkal nagyobb, mint a diktatúrában, hiszen szabadon dönthet, és nem a hatalom dönti el helyette, hogy mit tehet és mit nem, mi a helyes és mi nem.⁴⁹ A hitoktatás megtartása mellett a lap főként azt emelte ki, hogy a szülők, pártállástól, anyagi javaktól függetlenül, ragaszkodnak a hitoktatáshoz. Ugyanis, érvelt a lap, a magyar lélekben benne gyökeredzik a keresztény hit, amelyet nem lehet kiölni. A hitoktatás fontossága pedig ehhez tartozik. Igenis fontosak az isteni törvények, ezeket is tudni kell, hogy életképes, jóra való társadalom épüljön fel. Ezeket a törvényeket nem lehet se fizikából, se történelemből, se irodalomból megtanulni. Ezért nem elég az erkölcstan.⁵⁰ A lap a hitoktatással kapcsolatban azzal is érvelt, hogy ez a katolikusoknak „joga és kötelessége”, ezért a hittan kérdésében „nincs szabadság”, hiszen Isten törvényeit megtartani, betartani „kötelesség, amely alól felmentés nincs”. Mindezek mellett a lap kiemelte azt a tényt is, hogy a magyar nép egyhangú követelése a kötelező hitoktatás. Márpedig a demokráciában a nép szava a döntő.⁵¹

Azonban nem csak a katolikus, hanem a református és az evangélikus egyház és a gyülekezeteik is tiltakoztak a fakultatív hitoktatás bevetése ellen, és mindent megtettek annak érdekében, hogy a tervezet ne valósulhasson meg.⁵² A fakultatív hitoktatás végül nem került az országgyűlés elé, de ezzel nem értek véget a támadások. A kormány, és főként a kommunista párt, az egyházi iskolákat vette célkeresztbe.⁵³

Az iskolák államosításának terve, ahogy azt láthattuk, folyamatosan témát jelentett a közéletben. Az egyesületek 1946 tavaszi betiltása után a kommunista párt egyre élesebb hangon követelte az iskolák államosítását. Akkor azonban még semmi nem lett a tervekből. 1948 májusában azonban mindössze egy hónap alatt véghez vitték mindezt. A kommunista agitációs tevékenység folyamatosan támadta az egyházi iskolákat, ostromozva azok színvonalát. Az egyházi oldalról természetesen ennek ellenkezőjét igyekeztek bizonyítani. A *Szív* is igyekezett bizonyítani, hogy az egyházi oktatás fontos a szülőknek, és a katolikusok ragaszkodnak az iskoláikhoz, és bíznak „a magyar demokrácia többször tapasztalt józanságában”. Azzal érveltek, hogy az oktatás az egyház alapfeladata, és enélkül ezt a hivatását nem tudná betölteni. Ugyanakkor tisztában vannak azzal is, hogy sokan nem nézik jó szemmel az egyházi oktatást, de a katolikusok nem fogadhatják el a „materialista” nevelést. Erre akkor is biztosítékot kérnek, „amennyiben alku

⁴⁹ A hitoktatásról. In: *A Szív*, 1947. március 15. 1. p.

⁵⁰ Miért ragaszkodunk a kötelező hitoktatáshoz. In: *A Szív*, 1947. április 5. 5. p.

⁵¹ Lássunk világosan a hitoktatás kérdésében! In: *A Szív*, 1947. április 19. 3. p.

⁵² Protestánsok a hitoktatásról. In: *A Szív*, 1947. április 12. 3. p.

⁵³ SZABÓ, 2000. 33–35. p.

nincs többé”.⁵⁴ Ebben a felfokozott hangulatban történt meg a pócspetri tragédia, amely után valóban nem volt alku többé.⁵⁵ Hiába hivatkozott az egyház és *A Szív* is arra, hogy nem igaz, hogy a szülők állami iskolába járatnák a gyermekeiket, hiszen számos felmérés, szavazás bizonyítja, hogy ragaszkodnak a katolikus iskolákhoz. Egy Pest környéki városban 600 szülőből 599 szavazott a katolikus oktatás mellett. Egy vidéki város 900 megkérdezettje közül pedig mindössze három szülő szavazott ellene, de ők sem az állami iskola mellett szavaztak, hanem sokkal erősebb katolikus oktatást akartak. Azt ugyan elismerték, hogy a katolikus iskolák drágábbak, de ennek az az oka, hogy az állam a fenntartási költségeknek csak egy részét vállalja át. Azonban azzal nem értenek egyet, hogy az egyházi intézményekben rosszabbul keresnének a tanárok. Habár különbség van az egyházi és az állami pedagógusok bére között, az csak amiatt van, hogy az állami iskolában tanító tanárok bizonyos pótlékait ők nem kapják meg. Azt a vádat is visszautasították, hogy az alacsonyabb sorból származó diákokat kizárnák. Sok szegény, munkás vagy paraszti háttérű gyerek jár katolikus iskolába, és az oktatás is demokratikus és megfelel a népi elveknek. Azt is leszögezték, hogy a katolikus iskolákat „csak kényszerrel vehetik el” az egyháztól, ugyanis itt nem anyagi, hanem szellemi, lelki javakról van szó. Arra is felhívták a döntéshozók figyelmét, hogy az állami iskolák szerte a világon nem az egyházi iskolák helyett, hanem mellette jöttek létre.⁵⁶ Mindezek bizonyítására az *Actio Catholica* kimutatást készített a május 15. és 29. között érkezett, az államosítás ellen tiltakozó levelekről, jegyzőkönyvekről, táviratokról. 1130 ilyen típusú tiltakozást kaptak. A lap felhívta a politika figyelmét arra, hogy „itt a nép beszél”. A táviratok követelték az államosítások leállítását, hiszen ez nem összeegyeztethető a vallásszabadsággal, de még a demokráciával sem.⁵⁷

Hiába volt a tiltakozás, a különböző bizonyítékok az egyházi oktatás szükségessége mellett, és a népakartra való hivatkozás. Az egyházi iskolák államosításáról szóló törvényt az országgyűlés 1948. június 16-án fogadta el, és ennek végrehajtásaként 3094 katolikus iskolát vettek el az egyháztól. 1949. szeptember 6-án pedig bevezették a fakultatív hitoktatást.⁵⁸

Az elnémulás

A Szív, ahogy láthattuk, igyekezett kiállni a katolikus egyházért és megóvni őt az egyre jobban kialakuló kommunista diktatúrától. Ugyan nem politikai lap volt, de mégis megszólalt politikai kérdésekben, hiszen, ahogy a bevezetőben írtam, a hitélet és a politika egyre inkább elválaszthatatlan lett egymástól, még ha nem is úgy, ahogy ezt a katolikusok szeretnék volna. Az egyház(ak) folyamatosan védekezni kényszerültek az egyre agresszívabbá váló politika ellen, és ebben az egyházi sajtó is a segítségükre sietett. Már

⁵⁴ Mit szólunk hozzá? In: *A Szív*, 1948. május 22. 3. p.

⁵⁵ SZABÓ, 2000. 34. p.

⁵⁶ Iskoláink védelme. Válaszok a vádakra. In: *A Szív*, 1948. június 5. 5., június 12. 2. p.; Az európai egyházi oktatásról ld.: Igaz-e, hogy a művelt országokban nincsenek katolikus iskolák? In: *A Szív*, 1948. június 19. 1–2. p.

⁵⁷ Tiltakozik az ország. In: *A Szív*, 1948. június 12. 2. p.; Ezt mondják a táviratok. In: *A Szív*, 1948. június 12. 3. p.

⁵⁸ SZABÓ, 2000. 35. p.

---

ameddig tehették. *A Szív* 1948. október 23-án Kádár János belügyminiszter egy hónapra betiltotta. Ez volt az a pillanat, amikor a lap politikai értelemben elnémult. Ettől kezdve a lapban nem jelentek meg politikai tartalmú írások. Se Mindszenty József letartóztatása, se a pere. A lap, egyelőre még feltáratlan okok miatt, visszahúzódott a lelkeség és hitéleti kérdések védőbástyája mögé. Abban azonban biztosak lehetünk, hogy ez a száműzés nem önkéntes volt.